

वाळू /रेती निर्गती नवीन धोरण

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग
शासन निर्णय क्रमांक :गौखनि १०/०२०८/प्र.क्र.३२/ख
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक : २५/१०/२०१०

- पहा :- १) शासन ज्ञापन, महसूल व वन विभाग, क्रमांक गौखनि १०८६/५६६/ ३०२०/ख,
दिनांक : २८ मार्च, १९८९
- २) शासन परिपत्रक, महसूल व वन विभाग, क्रमांक : गौखनि १०९८/प्र.क्र.१४१/ख,
दिनांक : ३ जुलै, १९९८
- ३) शासन परिपत्रक, महसूल व वन विभाग, क्रमांक :गौखनि १०/२००१/प्र.क्र.२३/ख,
दिनांक : २७ फेब्रुवारी, २००१
- ४) शासन पत्र, महसूल व वन विभाग, क्रमांक : गौखनि १०/२००१/प्र.क्र.३०/भाग-१/ख,
दिनांक : २४ फेब्रुवारी, २००३
- ५) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग,क्रमांक : गौखनि १०/२००३/प्र.क्र.५१/ख,
दिनांक : ०५ सप्टेंबर, २००३

प्रस्तावना :-

राज्यातील वाळू /रेती या गौण खनिजाच्या निर्गतीबाबतच्या शासनाच्या प्रचलित कार्यपध्दतीत सुधारणा करणे आवश्यक असल्याचे दिसून आले होते. राज्यातील गौण खनिजांच्या निर्गतीबाबतच्या प्रचलित कार्यपध्दतीतील त्रुटी दूर करून राज्य शासनाचा महसूल वाढविण्यासंबंधी उपाय योजना सूचविण्यासाठी विभागीय आयुक्त, औरंगाबाद यांच्या अध्यक्षतेखाली गठीत केलेल्या समितीने तसेच मा.उच्च न्यायालयानेही आपल्या अहवालात वाळू/रेती या गौण खनिजांच्या निर्गतीबाबत काही महत्वाच्या सूचना केल्या आहेत. सर्व सुचनांचा विचार करून शासनाने हे वाळू / रेती निर्गतीचे धोरण जाहिर करताना लोक सहभाग, पर्यावरणाचा न्हास टाळणे, पारंपारीक व्यवसाय करणाऱ्यांच्या हिताचे रक्षण, लिलाव प्रक्रियेत पारदर्शकता व महसूलात वाढ या बाबी साध्य करता येतील हे हेतू समोर ठेवला आहे. या पार्श्वभूमीवर राज्यातील वाळू/रेती या गौण खनिजाच्या निर्गतीबाबत सविस्तर धोरण निश्चित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. त्या अनुषंगाने शासनाने आता पुढील प्रमाणे निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय :-

वाळू / रेती निर्गतीचे नवीन धोरण

A. १) वाळू / रेतीच्या उत्खननाबद्दल कार्यपध्दती

(अ) ठाणे, रायगड, रत्नागिरी व सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील डूबी / हातपाटी सारख्या पारंपारीक पध्दतीने वाळू काढण्यासाठी चिन्हाकित केलेले व परवान्यासाठी राखून ठेवलेले गट वगळता, ड्रेझर्ससाठी

चिन्हांकित केलेले गट, तसेच राज्यातील नदीपात्र / खाडीपात्रातील वाळूची निर्गती जाहिर लिलावपध्दतीने करण्यात येईल.

(ब) हातपाटी / डूबीसाठी राखीव असलेले व परवान्यासाठी राखीव असलेल्या गटात पारंपारीक व्यवसाय करणाऱ्यांकडूनच लिलाव पध्दतीचा वापर करुन परवाना पध्दतीने वाळूची निर्गती करण्यात येईल.

(क) वाळू साठा अत्यंत कमी प्रमाणात (२५, ब्रास पर्यंत) असल्यास किंवा वैयक्तीक स्वरूपात स्वतःच्या घरासाठी (१० ब्रास पर्यंत) वाळूच्या उत्खननासाठी परवाना देण्यात येईल.

२) रेती गटाची माहिती व लिलावापूर्वी करावयाची कार्यवाही

(अ) जिल्हाधिकारी यांनी (संयुक्त रेती गट असल्यास विभागीय आयुक्त यांनी) लिलावासाठी ठेवावयाच्या / डूबी-हातपाटीद्वारे उत्खननासाठी द्यावयाच्या रेती / वाळू गटाची माहिती संबंधित तहसिलदाराकडून प्राप्त करुन घ्यावी.

(ब) जिल्हाधिकारी यांनी खाडी / नदीपात्रातील वाळू / रेती घाटाचे गट पाडुन, त्यांचे भौगोलिक स्थान, वाळू / रेतीचा अंदाजीत साठा, उपलब्ध पोच मार्ग निश्चित करावे.

(क) ठाणे, रायगड, रत्नागिरी व सिंधुदुर्ग जिल्ह्यात डूबी / हातपाटी पध्दतीने वाळू / रेतीचे उत्खनन होत असल्याने संबंधित जिल्हाधिकारी / विभागीय आयुक्त (संयुक्त गटासाठी) यांनी असे गट "डूबी / हातपाटीसाठी राखीव" असे शासनाकडून चिन्हांकित (Marking) करुन घ्यावे.

(ड) तसेच या चार जिल्ह्यातील खाडी / नदीपात्रातील वाळू उत्खनन ड्रेझर्स इ. यात्रिक पध्दतीने करण्यात येते, अशा वाळूगटाचे जिल्हाधिकारी / विभागीय आयुक्त (संयुक्त गटासाठी) यांनी "यात्रिक पध्दतीने उदा. ड्रेझर्स इत्यादीद्वारे उत्खननासाठी राखीव" असे शासनाकडून चिन्हांकित करुन घ्यावे.

३) ग्रामसभेची शिफारस

i) वाळू लिलावापूर्वी ग्रामसभेची शिफारस घेण्यात यावी. अशी शिफारस प्राप्त झाल्यानंतर लिलाव करण्यात यावा.

ii) ग्रामसभेची शिफारस १ महिन्याच्या कालावधीत प्राप्त न झाल्यास त्यांची सहमती आहे, असे गृहित धरुन लिलावाची पुढील कार्यवाही करण्यात यावी.

iii) ग्रामसभेने लिलाव करण्यास शिफारस नाकारल्यास त्याची सबळ कारणे ग्रामपंचायतीने द्यावीत. सदर कारणे सबळ आहेत अथवा नाहीत याबाबत उपविभागीय अधिकारी (महसूल) यांनी तपासणी करावी.

iv) उपविभागीय अधिकारी यांनी ग्रामसभा तसेच लोकांचे लिलाव न करण्याबाबत असलेले आक्षेप / हरकती / कारणे विचारात घेऊन लिलाव करावा किंवा करू नये याबाबत गुणवत्तेनुसार निर्णय घ्यावा. या सभेत उप विभागीय अधिकाऱ्यासमवेत भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणेच्या अधिकाऱ्यांचा देखील समावेश असावा. अशा सभांचे विडिओ चित्रीकरण देखील करावे.

v) ज्या ग्रामसभेने त्यांच्या हद्दीत रेती / वाळू उत्खननास शिफारस दिलेली नाही त्या ग्रामपंचायतीच्या हद्दीत अवैध उत्खनन आढळून आल्यास व त्यात ग्रामपंचायतीच्या पदाधिकाऱ्यांचा प्रत्यक्ष सहभाग

आढळल्यास उपविभागीय अधिकाऱ्यांकडून पडताळणी करून अथवा अप्रत्यक्ष सहभाग आढळल्यास एकस्तर वरिष्ठ अधिकाऱ्यांकडून पडताळणी करून अशा पदाधिकाऱ्यांवर, प्रचलित कायदानुसार कारवाई करण्यात यावी. यासंदर्भात मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम १९५८ चे कलम १४ मध्ये ग्रामपंचायत सदस्यांच्या अनर्हतेची तरतूद करण्यात यावी.

vi) संबंधित वाळू गटाचा लिलाव करण्यात येत असल्याचे व खनिज विकास निधीमधील २/३ रक्कमेपैकी, काही हिस्सा, ग्रामपंचायती क्षेत्रातील पायाभूत सविधा म्हणजेच रस्ते, पाणीपुरवठा आरोग्य, इ. सुधारण्यासाठी देण्यात येणार असल्याचे ग्रामपंचायतीच्या निदर्शनास आणण्यात यावे व ग्रामसभेची शिफारस घेण्यात यावी.

४) सर्वेक्षण :-

(अ) शासन परिपत्रक महसूल व वन विभाग क्र.गौखनि १०/१०९८/प्र.क्र.१४१/ख, दि.३.७.१९९८ मध्ये विहित केल्याप्रमाणे नदीपात्रात महाराष्ट्र भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा, जिल्हा खनिकर्म अधिकारी, पर्यावरण विभागाचे अधिकारी व संबंधित तहसिलदार यांनी संयुक्तपणे सर्वेक्षण करून वाळू उत्खननासाठी गट निश्चित करावेत. अशा प्रकारे प्रस्ताव भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणेला जिल्हाधिकारी यांनी एप्रिल / मे महिन्यात सादर करावेत.

(ब) संबंधित रेती गटात उपलब्ध होऊ शकणारा वाळू साठा, उत्खनन किती खोलीपर्यंत करावे, वाळू साठ्याचे परिक्षेत्र निश्चित करणे व पूरसदृश्य परिस्थिती निर्माण होऊ नये म्हणून पाण्याखालील वाळू साठ्याचे उत्खनन करणे आवश्यक आहे किंवा कसे याबाबत तसेच अशा क्षेत्रात / गटात उत्खनन करावयाचे झाल्यास उत्खननासाठी यांत्रिक साधनांचा वापर करावा किंवा कसे या बाबत भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा याचे अभिप्राय घ्यावेत. वाळू/रेतीच्या उत्खननामुळे नदीपात्रालगतच्या विहीरीच्या पाण्याच्या पातळीत काही फरक होतो किंवा कसे तसेच पर्यावरण विषयक इतर बाबीही विचारात घ्याव्यात. अशा प्रकारचा प्रस्ताव जिल्हाधिकारी यांच्याकडून भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा यांना प्राप्त झाल्यानंतर त्यावर त्यांनी एक महिन्याच्या आत निर्णय घेणे अनिवार्य आहे तसा निर्णय त्या कालावधीत प्राप्त न झाल्यास भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणेची मान्यता आहे, असे गृहीत धरून पुढील कार्यवाही करावी. तसेच त्या कालावधीत निर्णय न घेतल्यास संबंधित अधिकारी / कर्मचारी यांच्याविरुद्ध कारवाई करण्यात येईल.

(क) नौकानयन मार्ग सुकर करण्यासाठी खाडीक्षेत्रातील वाळू / रेतीचे उत्खनन करणे आवश्यक असल्याने खाडीतील रेती गटातील वाळू उत्खननाबाबत महाराष्ट्र मेरीटाईम बोर्डाकडून सर्वेक्षण करून संबंधित रेती गटात उपलब्ध होणारा अंदाजित रेती साठा, उत्खनन किती खोलीपर्यंत करावे तसेच उत्खननासाठी यांत्रिक साधनांचा वापर करावा किंवा कसे, याबाबत बोर्डाचे अभिप्राय घ्यावेत. त्यांच्या सुचनानुसार उत्खनन करण्यात यावे. अशा प्रकारचा प्रस्ताव जिल्हाधिकारी यांच्याकडून मेरीटाईम बोर्डास प्राप्त झाल्यानंतर त्यावर एक महिन्याच्या आत मेरीटाईम बोर्दाने निर्णय घेणे अनिवार्य आहे. तसा निर्णय त्या कालावधीत प्राप्त न झाल्यास बोर्डाची मान्यता आहे, असे गृहीत धरून पुढील कार्यवाही करावी. तसेच त्या कालावधीत निर्णय न घेतल्यास संबंधित अधिकारी / कर्मचारी यांच्याविरुद्ध कारवाई करण्यात येईल.

(ड) पर्यावरणाचा समतोल राखण्यासाठी वाळूचा परवाना देण्याअगोदर संबंधित ठिकाणाच्या पर्यावरणाचा पूर्ण अभ्यास (Environmental Assessment Study) करणे अत्यंत महत्वाचे आहे. पर्यावरणाच्या अभ्यासामध्ये खालील बाबींचा समावेश असावा.

- (i) नदी पात्राच्या भूचरनेचा अभ्यास करून प्रत्येक १०० मिटरला क्रॉस सेक्शन घेऊन वाळूचा थर याचा सखोल अभ्यास करणे.
- (ii) माती व खडक यांचा सखोल अभ्यास करणे.
- (iii) अशा प्रकारे अभ्यास केल्यानंतरच त्या पात्रातील किती वाळू काढावयाची याबद्दल निर्णय घेतले जावेत.
- (iv) पर्यावरणाचे संतुलन राखण्यासाठी निकामी वाळूचे साचलेले ढीग परत नदीचे पात्रातील वाळू उपसल्यामुळे झालेले खडे बुजविण्यासाठी उपयोगात आणावे. याबद्दल संपुर्ण जबाबदारी लिलावधारक / परवानाधारक यांची राहिल.
- (v) वाळू उत्खनन करण्यासाठी नद्यांची नोंदणी (River Notification) करून घेणे हे तितकेच आवश्यक आहे.
- (vi) सध्या होत असलेल्या वाळू उत्खननाचा प्रश्न लक्षात घेता खडीचा कच किंवा दगडापासून वाळू बाबतच्या पर्यायाचा अभ्यास करण्यात येईल.

(इ) पर्यावरण विभागाची मान्यता :-

- (i) अशा प्रकारे उत्खनन करावयाची निश्चिती, संबंधित विभागाचे अभिप्राय / नाहरकत प्रमाणपत्र प्राप्त झाल्यानंतर जिल्हाधिकारी यांनी (संयुक्त गटासाठी विभागीय आयुक्त) त्यांच्या नियंत्रणाखालील जिल्ह्यातील लिलाव करावयाच्या / परवाना द्यावयाच्या वाळू गटांची यादीसह प्रस्ताव केंद्रीय पर्यावरण विभागाने दि.१४.९.२००६ च्या अधिसूचनेनुसार दिलेल्या व राज्य पर्यावरण विभाग यांनी दि.२४.१०.२००८ च्या पत्रान्वये जिल्हाधिकारी यांना कळविलेल्या सुचनांनुसार जिल्ह्यातील लिलाव करावयाच्या / परवाना द्यावयाच्या वाळूगटांची यादी १) ५० हेक्टर व त्यापेक्षा जास्त वाळू / रेती गटांचा प्रस्ताव, केंद्र शासनाच्या पर्यावरण व वन मंत्रालयाच्या मान्यतेसाठी लिलावाच्या दिनांकाच्या ४ महिने अगोदर, २) ५ ते ५० हेक्टर वाळू / रेती गटांचा प्रस्ताव, राज्य शासनाच्या पर्यावरण विभागाने गठीत केलेल्या समितीच्या मान्यतेसाठी लिलावाच्या दिनांकाच्या ३ महिने अगोदर, ३) ५ हेक्टर पेक्षा कमी वाळू / रेती गटांचा प्रस्ताव, पर्यावरण विभागाच्या मान्यतेसाठी लिलावाच्या १ महिना अगोदर, सादर करण्याबाबत जिल्हाधिकारी यांनी दक्षता घ्यावी.
- (ii) अशा प्रस्तावावर, १) केंद्र शासनाच्या पर्यावरण व वन मंत्रालयाकडून ४ महिन्यात निर्णय अपेक्षित आहे. २) राज्य शासनाच्या पर्यावरण विभागाने गठीत केलेल्या समितीने ३ महिन्यात निर्णय घेणे अनिवार्य आहे, व ३) राज्य पर्यावरण विभागाने १ महिन्यात निर्णय घेणे अनिवार्य आहे. वरील (१) वगळता तसा निर्णय त्या कालावधीत प्राप्त न झाल्यास सदर विभागाची मान्यता आहे, असे गृहीत धरून पुढील कार्यवाही करण्यात यावी. तसेच त्या कालावधीत निर्णय न घेतल्यास संबंधित अधिकारी / कर्मचारी यांच्याविरुद्ध कारवाई करण्यात येईल.

५) अपसेट प्राईजची (हातची किंमत) निश्चिती :-

१) जिल्हाधिकारी यांनी भूजल सर्वेक्षण विकास यंत्रणा, जिल्हा खनिकर्म अधिकारी व तहसिलदार यांच्या संयुक्त गटाच्या सहाय्याने त्या त्या जिल्ह्यातील रेती / वाळू घाटातील वाळूची पत, वाळूचा साठा व वाळूचा त्या जिल्ह्यातील / त्या लगतच्या इतर जिल्ह्यातील आसपासच्या भागातील रेती / वाळूचे बाजारभाव इत्यादी विचारात घेऊन प्रत्येक रेती / वाळू गटांची अपसेट प्राईस (हातची किंमत) निश्चित करावी व त्यास विभागीय आयुक्त यांची मान्यता घेण्यात यावी. तसेच ज्या गटाचा मागील वर्षी लिलाव झाला आहे. अशा गटासाठी लिलावात आलेल्या किंमतीमध्ये १५ % वाढ करून अपसेट प्राईज नक्की करावी. आयुक्त यांनी प्रत्येक जिल्ह्यातील लिलाव प्रक्रियेबाबतचे सविस्तर वेळापत्रक ठरवून द्यावे व या वेळापत्रकाप्रमाणे प्रत्यक्षात कार्यवाही होत आहे किंवा कसे, यावर नियंत्रण ठेवावे. तसेच जिल्हाधिकाऱ्यांनी निश्चित केलेल्या अपसेट प्राईजपैकी ठराविक अपसेट प्राईज नमुण्या दाखल आयुक्तांनी तपासाव्यात.

२) जेव्हा एखादी नदी/खाडी महसूल विभागातील एका पेक्षा जास्त जिल्ह्यातून वाहत असेल व त्या जिल्ह्यामधून जिल्हाधिकाऱ्यांकडून स्वतंत्रपणे लिलाव करण्यात येत असल्यास त्यात सर्वसाधारणतः लिलावाच्या किंमतीत फरक येऊ नये म्हणून अशा नदीच्या पात्रातील / खाडीच्या पात्रातील रेती / वाळू स्थळांचे लिलाव विभागीय आयुक्त, यांच्या मार्फत आयुक्तालयात केले जातील व याशिवाय दोन वेगवेगळ्या महसूली विभागातून एकच नदी वाहत असल्यास व त्या नदीच्या पात्रातील वाळू / रेती स्थळांचा दोन वेगवेगळ्या जिल्ह्यांनी लिलाव करावयाचा असल्यास व असे जिल्हे वेगवेगळ्या विभागीय आयुक्तांच्या क्षेत्रात येत असल्यास अशा दोन्ही जिल्हाधिकाऱ्यांनी आपापसात सल्लामसलत करून एकच अपसेट प्राईस ठेवावी. कोणत्याही परिस्थितीत या दोन्ही जिल्ह्यातील रेती / वाळू स्थळांच्या लिलावाची अपसेट प्राईस वेगवेगळी राहणार नाही. परवाना देण्याबद्दल सुध्दा अशी कार्यवाही करण्यात यावी.

६) लिलावधारक / परवानाधारक यांच्यासाठी आवश्यक पात्रता :-

(अ) लिलावाच्या निविदा भरु इच्छिणा-या व्यक्तींना निविदा अर्जाचे शुल्क रु.२,०००/- रोखीने भरावे लागेल.

(ब) लिलावात भाग घेणा-या व्यक्तीला अनामत रक्कम म्हणून रुपये १०,०००/- (रुपये दहा हजार फक्त) किंवा अपसेट प्राईसच्या ३% यापैकी जी जास्त असेल ती रक्कम अनामत रक्कम म्हणून रोखीने भरावी लागेल.

(क) नियमित आयकर भरत असल्याचा पुरावा, पॅन क्रमांक व विक्रीकर विभागाचा TIN क्रमांक असलेल्या लिलावधारकांनाच लिलावात सहभागी होता येईल.

७) लिलावाची प्रक्रिया :-

(अ) राज्यातील वाळू / रेतीच्या निर्गतीबद्दल निश्चित केलेल्या सर्व वाळू स्थळांचा लिलाव जिल्ह्याच्या मुख्यालयी सर्व रेती / वाळू गटाचे स्वतंत्र लिलाव एकाच दिवशी आयोजित करण्यात यावेत. त्याबाबतची जाहिरात जिल्ह्यातील दोन प्रमुख वर्तमान पत्रात लिलावापूर्वी किमान १५ दिवस अगोदर प्रसिध्द करावी. तसेच त्यांच्या प्रती सर्व क्षेत्रिय महसूल अधिका-यांच्या कार्यालयात सूचना फलकावर लावण्यात याव्यात. रु.१०.०० लाखापेक्षा जास्त अपसेट प्राईस असलेल्या वाळूगटाची जाहिरात

शक्यतोवर त्या महसूल विभागात प्रसिध्द होणाऱ्या दोन प्रमुख वर्तमानपत्रात अथवा तसे शक्य नसल्यास राज्यस्तरावरून प्रसिध्द होणाऱ्या दोन प्रमुख वर्तमानपत्रात प्रसिध्द करण्यात यावी. सदर जाहिरात शासनाच्या वेबसाईटवर सुध्दा प्रसिध्द करण्यात यावी. तसेच लिलावाच्या दिवशी सर्व वाळूगटांची लिलावाची कार्यवाही पूर्ण न झाल्यास लगतच्या पुढील कामाच्या दिवशी सकाळी कार्यालयीन वेळेत पुढे सुरु करावी. लिलाव प्रक्रियेसाठी खुल्यापध्दतीने लिलाव, मोहोरबंध निविदा मागविणे तसेच ई-टेंडरिंगचाही वापर करण्यात यावा.

(ब) संबंधित वाळू गटाचा लिलाव करण्यात येत असल्याचे व खनिज विकास निधीमधील २/३ रक्कमेपैकी, काही हिस्सा, ग्रामपंचायती क्षेत्रातील पायाभुत सविधा म्हणजेच रस्ते, पाणीपुरवठा आरोग्य, इ. सुधारण्यासाठी देण्यात येणार असल्याचे ग्रामपंचायतीच्या निदर्शनास आणण्यात यावे व ग्रामसभेची शिफारस घेण्यात यावी. व यासंदर्भात परिच्छेद क्र. A (३) प्रमाणे कार्यवाही करण्यात यावी.

(क) प्रस्तावीत लिलावासंदर्भात अन्य काही तक्रारी / आक्षेप / सूचना प्राप्त झाल्यास जिल्हाधिकारी यांनी त्याची तपासणी / चौकशी करावी व लिलाव न करण्यास सबळ कारणे असल्याची जिल्हाधिकारी यांची खात्री झाल्यास लिलावाची प्रक्रीया जिल्हाधिकारी यांनी स्थगित करावी.

(ड) (i) एखाद्या वाळू गटाच्या लिलावात त्या रेती / वाळू गटाच्या अपसेट प्राईज (हातची किंमती) पेक्षा कमी बोली प्राप्त झाल्यास त्याची सविस्तर कारणे नोंदवून त्या गटाचा दोनदा फेरलिलाव लावण्यात यावा.

(ii) दोनदा फेरलिलाव लावूनही, सदर गटासाठी बोली प्राप्त न झाल्यास त्यांची सर्व कारणे सविस्तरपणे नोंदवून योग्य कारणामिमांसा देवून त्या रेती / वाळू गटाची हातची किंमत जास्तीत जास्त २५ % ने कमीकरून त्या रेती गटाचा फेरलिलाव करण्याची अनुमती देण्याचे अधिकार विभागीय आयुक्ताना राहतील. हि प्रक्रिया दोन महिन्यांच्या कालावधीत पुर्ण होईल याची दक्षता घ्यावी.

(iii) वाळू गटाचा दोनदा फेरलिलाव किंवा २५ % अपसेट प्राईज कमी करून ही फेरलिलाव न झाल्यास सक्षम प्राधिकारी म्हणून विभागीय आयुक्तांनी अशी कामे करण्यासाठी अर्हता प्राप्त करित असलेल्या कंत्राटदारांना तसेच संबंधित जिल्ह्याच्या आजुबाजूस कार्यरत असलेला कंत्राटदारांना एका ठराविक, दिवशी, ठराविक वेळी व ठराविक ठिकाणी एकत्रित बोलावून देकार देण्यास किंवा त्यात सुधारणा करण्यास त्यांना परवानगी देता येईल. आणि अंतिम देकार जर हातच्या किंमतीच्या जवळपास राहिला किंवा अगदी हातच्या किंमतीपेक्षा २५ % कमी राहिला तरी तो स्विकारण्यात यावा.

(iv) तरीसुध्दा अशा गटाचा लिलाव न झाल्यास शासनाच्या महसूलाचे नुकसान होवू नये म्हणून अपवादात्मक परिस्थितीत शेवटचा उपाय म्हणून परवाना देण्याबद्दल विचार व्हावा. जर परवाना द्यायचाच असेल तर शक्यतोवर जाहिरातीत नमूद केलेल्या हातच्या किंमतीची तुलना करावी. जर ती हातच्या किंमतीपेक्षा कमी असेल व त्यातील तफावत हातच्या किंमतीपेक्षा फक्त २५ % पर्यंत कमी असेल किंवा २५ % पेक्षा अधिक असेल तर परवाना द्यावयाचा झाल्यास त्या प्रस्तावाची शिफारस जिल्हाधिकाऱ्यांनी राज्य शासनाकडे करावी. एका निश्चित केलेल्या दरास परवाना द्यावा किंवा कसे याबाबत राज्यशासनाने निर्णय घ्यावा. दर निश्चित करताना संबंधित क्षेत्रातील प्रचलित हातची किंमत बाजारभाव इत्यादी बाबी विचारात घेण्यात याव्यात.

(इ) जिल्ह्यातील सर्व रेती / वाळू गटांचे स्वतंत्ररित्या लिलाव जिल्हा मुख्यालयी संबंधित जिल्हाधिका-याच्या किंवा अपर जिल्हाधिका-याच्या व्यक्तीगत नियंत्रणा खाली व देखरेखी खाली पार पाडण्यात येतील. जिल्हाधिका-यास/अपर जिल्हाधिका-यास हे काम कोणत्याही परिस्थितीत कोणत्याही अन्य अधिका-याला नेमून देता येणार नाही.

(ई) लिलावाच्या जाहीरातीमध्ये संबंधित रेतीगटातील अंदाजित रेतीसाठा, प्रति ब्रास निर्धारित किंमत व अंदाजित रेतीसाठ्यानुसार रेतीगटाची निर्धारित किंमत (Upset Prize), रेतीगटाचा सर्वे क्रमांक, रेतीगट क्रमांक, रेतीगटाचे नाव ठळकपणे नमूद करावे.

८) परवाना देण्याबद्दल सूचना :-

(अ) डूबी / हातपाटी या सारख्या पारंपारिक पध्दतीने वाळू / रेती उत्खननासाठी चिन्हांकित केलेल्या व परवान्यासाठी राखीव गटासाठी जिल्हाधिकारी यांनी वर्तमान पत्रात जाहीरात देवून पारंपारिक पध्दतीने डूबी / हातपाटी वाळू उत्खननाचा व्यवसाय करणाऱ्या स्थानिकांकडून अर्ज मागवून घ्यावेत. तसेच मोहोरबंद निविदा, ई-टेंडरिंगचाही वापर करण्यात यावा.

(ब) अशा गटात परवाने देण्यास जिल्हाधिकारी यांनी अशा गटाची अपसेट प्राईज निश्चित करावी. अशी किंमत निश्चित करताना जिल्ह्यात लिलावात गेलेल्या गटातील प्रती ब्रासची सरासरी किंमत बाजारभाव इत्यादी बाबी विचारात घेण्यात याव्यात.

(क) संबंधित वाळू गटात परवाना देवून उत्खनन करण्यात येत असल्याचे व खनिज विकास निधीमधील २/३ रक्कमेपैकी, काही हिस्सा, ग्रामपंचायती क्षेत्रातील पायाभूत सुविधा म्हणजेच रस्ते, पाणीपुरवठा आरोग्य, इ. सुधारण्यासाठी देण्यात येणार असल्याचे ग्रामपंचायतीच्या निदर्शनास आणण्यात यावे व ग्रामसभेची शिफारस घेण्यात यावी व यासंदर्भात परिच्छेद क्र. A (३) प्रमाणे कार्यवाही करण्यात यावी.

(ड) प्रस्तावीत परवान्यासंदर्भात अन्य काही तक्रारी / आक्षेप / सूचना प्राप्त झाल्यास जिल्हाधिकारी यांनी त्याची तपासणी / चौकशी करावी व परवाना न देण्यास सबळ कारण असल्याची जिल्हाधिकारी यांची खात्री झाल्यास परवाना देण्याची प्रक्रीया जिल्हाधिकारी यांनी स्थगित करावी.

(इ) पारंपारिक व्यवसाय करणाऱ्या स्थानिकांकडून प्राप्त झालेल्या अर्जदारांना जिल्हाधिकारी कार्यालयात एका ठराविक दिनांकास एकत्र बोलावून त्या गटासाठी लिलाव प्रक्रियेप्रमाणे बोली बोलण्यास सांगण्यात यावे व सर्वोच्च बोली देणाऱ्या अर्जदारास परवाना देण्यात यावा.

(ई) एखाद्या वाळूगटात अशी प्रक्रीया करुनही वाळू गटासाठी अर्ज प्राप्त न झाल्यास / बोली न आल्यास त्याची सविस्तर कारणे नोंदवून सक्षम प्राधिकारी म्हणून विभागीय आयुक्तांनी संबंधित जिल्ह्याच्या आजुबाजूस कार्यरत असलेला पारंपारिक पध्दतीने वाळू उत्खनन करणाऱ्या स्थानिक व्यवसायिकांना एका ठराविक, दिवशी, ठराविक वेळी व ठराविक ठिकाणी एकत्रित बोलावून देकार देण्यास किंवा त्यात सुधारणा करण्यास त्यांना परवानगी देता येईल. आणि अंतिम देकार जर हातच्या किंमतीच्या जवळपास राहिला किंवा अगदी हातच्या किंमतीपेक्षा २५ % कमी राहिला तरी तो स्विकारण्याबाबत तसेच अपसेट प्राईज कमी करणे / निश्चित करण्याबद्दलचे प्रस्ताव जिल्हाधिकारी यांनी शासनास पाठवावेत. एका निश्चित केलेल्या दरास परवाना द्यावा किंवा कसे याबाबत राज्यशासनाने निर्णय घ्यावा. दर निश्चित करताना संबंधित क्षेत्रातील प्रचलित हातची किंमत बाजारभाव इत्यादी बाबी विचारात घेण्यात याव्यात.

१) **इतर सुचना :** - एकदा अत्युच्च बोली स्विकारून अंतिम करण्यात आलेल्या लिलावात कोणत्याही परिस्थितीत रेती / वाळू उत्खननाचा कालावधी वाढवून देण्याचा अथवा कोणत्याही कारणास्तव रेतीचा / वाळूचा गट बदलून देण्याची मागणी लिलावधारकास करता येणार नाही. उत्खननास मुदतवाढ देण्याचे व रेती / वाळू गट बदलून देण्याचे अधिकार जिल्हाधिकारी / विभागीय आयुक्त यांना प्रदान करण्यात आलेले नाहीत. यासंदर्भात काही तक्रारी असल्यास त्याबाबत शासनाचे आदेश घेण्यात यावेत.

१०) **वाळू / रेती उत्खनन करण्यास प्रतीबंध :-**

(अ) वाजवी स्वरूपातील तक्रारी / सुचना / आक्षेप प्राप्त झाल्यास अशा गटात वाळू उत्खननासाठी जिल्हाधिकारी यांनी परवानगी देवू नये.

(ब) अवर्षण व सतत टंचाई ग्रस्त भागात उत्खननामुळे पर्यावरण तसेच पिण्याच्या पाण्याच्या उपलब्धतेवर परिणाम होत असल्यास अशा गटात उत्खनन करू नये.

(क) नदीपात्रातील पाणी स्वच्छ व शुध्द रहाण्यासाठी तसेच नैसर्गिकरित्या पाण्याचे नदीपात्रात वहन होण्यासाठी, ज्या नदीपात्रातील वाळूचा थर किमान ५ ते ६ फुटापेक्षा कमी आहे अशा नदीपात्रातून वाळू उपसा करण्यास परवानगी देण्यात येवू नये.

नदी / खाडीपात्रातून कोणत्याही परिस्थितीत दोन मीटरपेक्षा जास्त खोलीपर्यंत उत्खनन अनुज्ञेय असणार नाही.

(ड) तसेच नदीपात्रातील वाळू थराची जाडी सातत्याने राहण्यासाठी बेंच मार्क निश्चित करून बेंच मार्कच्या खाली कोणत्याही परिस्थितीत वाळूचे उत्खनन करण्यात येऊ नये.

(ई) रेती / वाळूचे उत्खनन केवळ सकाळी ६.०० ते सायंकाळी ६.०० या कालावधीतच करता येईल. या कालावधीनंतर केलेले उत्खनन अवैध समजून कारवाई करण्यात यावी.

११) **वाळू / रेती उत्खननासाठी वापरावयाची साधने :-**

(अ) खाडी / नदीपात्रातील ड्रेझर्ससाठी राखीव गटात संबंधित विभागाच्या सक्षम प्राधिकारी यांच्या मान्यतेने ड्रेझर्सचा वापर करावा.

(ब) हातपाटी / डूबी पध्दतीसाठी राखीव गटात पारंपारीक साधनाचा वापर करावा.

(क) वाळू / रेती उत्खननासाठी सक्शन पंपाचा वापर अनुज्ञेय नाही. तथापि, सार्वजनिक हितार्थ खालील अपवादात्मक परिस्थितीत सक्शन पंपाचा वापर करण्यासाठी भुजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा, व पर्यावरण विभाग यांचे अभिप्राय घेवून त्यास शासनाची मान्यता घेण्यात यावी.

- (i) खाडीपात्रात / नदीपात्रात हातपाटी पध्दतीने किंवा ड्रेझर्सद्वारे उत्खनन करणे शक्य नाही. परंतु नौकानयन मार्गसुकर करण्याची आवश्यकता असल्याने उत्खनन करणे अपरिहार्य असल्याने त्या क्षेत्रात सक्शन पंप वापरण्यास शासनाची परवानगी घेण्यात यावी.
- (ii) पुरसदृश्य परिस्थिती निर्माण होवून गावांना पुराचा धोका होवू नये किंवा वाळूमुळे नदीचे नैसर्गिक पात्र बदलून शेतीचे नुकसान व गावाला धोका होवू नये अशा गटात सक्शन पंप वापरण्यास शासनाची परवानगी घेण्यात यावी.

१२) लिलाव / परवानाधारकाने अटी / शर्तीचे उल्लंघन केल्यास करावयाची कारवाई :-

- (अ) (i) ब-याचवेळा असे आढळून येते की, लिलावधारक हे आपापसात संगनमत करतात व ठराविक वाळू घाटांचा लिलाव पुन्हा पुन्हा लावून सुद्धा कोणीही लिलावधारक बोली बोलण्यास पुढे येत नाहीत व वाळू घाटाचा लिलाव होऊ शकत नाही, परिणामतः शासनाचा महसूल मोठ्या प्रमाणावर बुडतो तरी लिलावधारकांच्या अशा प्रकारच्या संगनमताची जिल्हाधिकारी यांनी गंभीर दखल घ्यावी व अशा प्रकारे संगनमत होणार नाही याची खबरदारी घ्यावी.
- (ii) अशा प्रकारे संगनमत करून शासनाच्या महसूलाचे नुकसान करण्याचा तसेच वारंवार न्यायालयीन दावे उपस्थित करणाऱ्या लिलावधारकास काळ्या यादीत (Black List) टाकण्याबाबत व लिलावात सहभागी होण्यास प्रतिबंध करण्याबाबत जिल्हाधिकार्यांना अधिकार असतील.
- (iii) लिलावधारकाने / परवाना धारकाने १५ दिवसात उर्वरित रक्कम न भरल्यास त्याला संपुर्ण राज्यासाठी काळ्या यादीत टाकून कोणत्याही जिल्ह्यात लिलावात भाग घेण्यासाठी अपात्र ठरविण्यात यावे.
- (ब) लिलावधारकाने मंजूर वाळू / रेती लिलावाच्या चिन्हांकित केलेल्या एकूण क्षेत्राबाहेर वाळू / रेतीचे उत्खनन केल्यास, तसेच भूजल सर्व्हेक्षण व विकास यंत्रणा विभागाने / महाराष्ट्र मेरीटाईम बोर्डाने निश्चित केलेल्या खोलीपेक्षा, क्षेत्रापेक्षा जास्त उत्खनन केल्यास सदर उत्खनन अवैध उत्खनन समजून त्याच्याविरुद्ध प्रचलित नियमानुसार कारवाई करण्यात यावी. तसेच त्याचा ठेका / परवाना रद्द करून फौजदारी स्वरुपाची कारवाई करण्यात यावी. तसेच भरलेली रक्कम जप्त करण्यात यावी.
- (क) शासनाकडून वाळू उत्खननासाठी लिलाव किंवा परवाना पध्दतीने मान्यता देण्यात येते. यामागे वाणिज्यिक किंवा महसूल मिळविणे हा एकमेव उद्देश नसून, विकास कामासाठी आवश्यक वाळू उपलब्ध व्हावी हा प्रमुख उद्देश असून, खाडीपात्रातून वाळू काढण्यासाठी नौकानयन मार्ग सुकर व्हावा हा हेतुने तर नदीपात्रात वाळू साठल्याने आजुबाजुच्या परिसरात पुरसदृश्य परिस्थिती उद्भवू नये म्हणून उत्खनन केले जाते. लिलावधारकास लिलाव मंजूर केल्यानंतर किंवा परवाना दिल्यानंतर लिलावधारकाने / परवानाधारकाने तात्काळ व प्रमाणशिर रेतीचे उत्खनन गटाचा ताबा दिल्याच्या दिनांकापासून आठवड्याच्या आत सुरू करणे आवश्यक राहिल. लिलावधारक / परवानाधारक उत्खनन प्रमाणशिर करतो किंवा कसे याबाबत जिल्हाधिकारी यांनी प्रगतिचा अहवाल घेणे आवश्यक आहे. जर लिलावधारक प्रमाणशिर उत्खनन करत नसेल तर त्याने शासनास लिलावापोटी जमा केलेल्या रकमेव्यतीरिक्त नौकानयन मार्ग सुकर करण्यासाठी व पुरसदृश्य परिस्थिती उद्भवू नये

म्हणून येणारा खर्च हा दंडात्मक रक्कम म्हणून लिलावधारकाकडून वसूल करण्यात यावा तसेच लिलाव रद्द करण्यात येऊन लिलावात भरलेली रक्कम जप्त करण्यात यावी.

(ड) शासनाच्या पूर्वपरवानगी शिवाय लिलावधारकास लिलाव ठेका दुस-या कोणाकडेही हस्तांतरीत करता येणार नाही किंवा दुस-या कोणालाही चालविण्यास देता येणार नाही किंवा लिलावानंतर भागीदारही घेता येणार नाही.

(इ) प्रत्येक लिलावधारकाने त्याला मंजूर केलेल्या वाळूघाटातून जे उत्खनन केले आहे त्याबाबतचे विवरणपत्र दर महिन्याच्या १० तारखेला जिल्हाधिकारी यांना सादर करणे सक्तीचे आहे, प्रत्यक्षात अशी विवरणपत्रे लिलावधारकाकडून सादर केली जात नाहीत असे आढळून येत आहे, त्यामुळे जे लिलावधारक मासिक विवरणपत्र सादर करणार नाहीत त्यांच्यावर दंडात्मक कारवाई करण्याचे अधिकार जिल्हाधिकारी यांना असतील.

(ई) अवैध उत्खनन / वाहतुकीची प्रकरणे उघडकीस आल्यास अशा प्रकरणी संबंधित ठेकेदार / लिलावधारक / वाहनमालक - वाहनचालक दोषी आढळल्यास त्यांच्याविरुद्ध प्रचलित नियमानुसार कारवाई करण्यात यावी. प्रचलित नियमानुसार कारवाई करताना संबंधितांविरुद्ध भारतीय दंड विधी संहिता कलम, ३७९ प्रमाणे गुन्हा दाखल करणे, वाहन जप्त करणे, अवैध उत्खनन केलेली वाळू जप्त करून स्वामित्वधन व दंडाची रक्कम वसूल करण्याची कारवाई करण्यात यावी. तसेच वाळूचे अवैध उत्खनन वाहतुक इ.मुळे दंडात्मक कारवाई करतांना महसूल अधिकारी / कर्मचारी यांच्यावर हल्ले होत असल्याचे निदर्शनास आल्यास व अशा ठिकाणी संघटीत गुन्हेगारीचे प्रकार आढळून आल्यास अशा संघटीत गुन्हेगारीविरुद्ध 'मोक्का' सारख्या अधिनियमान्वये कारवाई करण्याबद्दल सुध्दा विचार व्हावा.

१३) उत्खननाबद्दल मासिक अहवाल :-

(अ) प्रत्येक जिल्हयामध्ये एकूण वाळूघाट किती आहेत, त्यापैकी किती वाळूघाटांचा लिलाव झाला, किती वाळूघाटांचा लिलाव झाला नाही, या लिलावात शासनास किती महसूल प्राप्त झाला, प्रत्येक वाळूघाटातून दर महिन्याला किती ब्रास वाळू उत्खनन करण्यात आले, तसेच जिल्हयामध्ये अवैध उत्खननाची किती प्रकरणे प्रत्येक महिन्याला उघडकीस आली व किती प्रकरणात संबंधितांवर गुन्हे दाखल करण्यात आले याबाबतचे मासिक विवरणपत्र प्रत्येक जिल्हाधिकारी यांनी शासनास व संचालक भूविज्ञान व खनिकर्म संचालनालय यांना सादर करावे.

(ब) वाळू / रेती उत्खनन व वाहनासाठी जिल्हाधिकारी, यांनी आवश्यक त्या पावत्या पुस्तके छापून घ्यावी. त्या पावत्या पुस्तकांची बोगस पावत्या (Duplicate) छापल्या जाणार नाहीत याबद्दल त्यावर होलोग्राम सारख्या चिन्हाचा वापर करावे. कोणत्याही परिस्थितीत ही पावती पुस्तके लिलावधारक / परवानाधारक यांच्याकडून छापून घेवू नयेत. प्रत्येक लिलावधारकास लिलाव मंजूर केल्यानंतर एकदम पासेस न देता दर महिन्याला ठराविक पासेस देण्यात यावेत व दिलेले पासेस लिलावधारकाने वापरल्यानंतरच व त्याबद्दलचा अहवाल सादर केल्यानंतर पुढील महिन्याचे पासेस देण्यात

यावेत,पासेसचा नमुना संपूर्ण राज्याकरिता एकच असावा व तो सोबत जोडलेल्या नमुन्याप्रमाणे असावा. तसेच हे पासेस विशीष्ट स्वरुपाचे uncommon स्वरुपाचे असतील.

१४) सनियंत्रण :-

(अ) अवैध उत्खनन /वाहतूकीची घटना वा प्रकरण ज्या महसूल अधिकारी / कर्मचारी यांच्या कार्यक्षेत्रात उघडकीस येईल, ते अधिकारी / कर्मचारी सदर प्रकरणात जबाबदार आहेत काय याची कसून तपासणी करण्यात यावी. तपासणीमध्ये सदर स्थानिक अधिकारी / कर्मचारी अवैध उत्खननास जबाबदार असल्याचे आढळून आले किंवा त्यांनी अवैध उत्खनन / वाहतूकीवर पुरेसे नियंत्रण न ठेवल्याचे आढळल्यास त्या अधिकारी / कर्मचारी यांच्यावरही जबाबदारी निश्चित करून त्यांच्याविरुद्ध प्रचलित नियमानुसार शिस्तभंगविषयक कारवाई करण्यात यावी.

(ब) अवैध गौण खनिज उत्खननावर प्रभावी नियंत्रण ठेवणे शक्य व्हावे यासाठी तहसिल व जिल्हा स्तरावर पोलीस, परिवहन व महसूल अधिकारी / कर्मचारी यांची स्वतंत्र पथके निर्माण करून कारवाई करण्यात यावी.

(क) लिलावात दिलेल्या गटातून लिलावधारकास उत्खनन करण्यास विरोध झाल्यास किंवा नैसर्गिक किंवा लिलावधारकाच्या नियंत्रणाबाहेरील सबळ कारणामुळे उत्खनन होवू शकले नाही तर लिलावधारकाने जिल्हास्तरीय समितीसमोर तक्रार / अर्ज करून ती बाब जिल्हाधिकारी यांच्या निदर्शनास आणावी व याबद्दल चौकशी करून त्याबद्दलची वस्तुस्थिती जिल्हाधिकारी यांनी शासनाच्या निदर्शनास आणावी व शासनस्तरावर योग्य तो निर्णय घेण्यात यावा.

(ड) ज्या व्यक्तीचा उच्चतम देकार स्वीकारण्यात येईल त्याला, संबंधीत रेती / वाळू गटाचे सर्वेक्षण महाराष्ट्र मेरी टाईम बोर्डाने केले असल्यास महाराष्ट्र मेरी टाईम बोर्ड निश्चित करेल इतक्या रकमेचा महाराष्ट्र मेरी टाईम बोर्डच्या नावाने काढलेला धनादेश, व भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणेकडून सर्वेक्षण करण्यात आले असल्यास रुपये ५,०००/- (रुपये पाच हजार फक्त) इतक्या रकमेचा उपसंचालक, महाराष्ट्र भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा यांच्या नावाने काढण्यात आलेला धनादेश सर्वेक्षण शुल्कापोटी लिलावाच्या दिवशी जिल्हाधिकारी कार्यालयात जमा करावा लागेल.

(इ) लिलाव / परवानाधारकाने वाळू उत्खननासाठी रेती / वाळू स्थळाचा ताबा मिळाल्यानंतर त्या गटातून वाहतूक करण्यापूर्वी ज्या वाहनातून वाहतूक करणार आहे. त्या वाहनांचे नोंदणीकृत क्रमांक संबंधित तहसिलदारांना द्यावेत. खाडी व नदीपात्रातील वाळूचे उत्खनन व वाहतूक यासाठी वापरण्यात येणाऱ्या ड्रेझर्स, बोटी तसेच बार्ज यांचे नाव व नोंदणीकृत क्रमांक सुध्दा संबंधित तहसिलदारांना द्यावेत. संबंधित कार्यालयाने नोंदणीकृत असलेल्याच वाहन, बोट, ड्रेझर तसेच बार्जना परवानगी द्यावी. वाळूची वाहतूक करणारी वाहने, बोटी, बार्ज यांची वाळू वाहून नेण्याची क्षमता विचारात घेण्यात यावी जेणेकरून त्यांनी केलेल्या उत्खननाबद्दलची अचूक माहिती उपलब्ध होवू शकेल.

१५) पर्यावरण शुल्क :- पर्यावरण शुल्कापोटी लिलाव / परवान्यात गेलेल्या वाळू / रेतीगटांच्या स्वामित्वधनावरील मुल्याच्या २ % रक्कम ही पर्यावरण शुल्क म्हणून लिलाव / परवानाधारकाकडून जिल्हाधिकारी यांनी वाळू / रेतीगटाचा ताबा देण्यापूर्वी वसूल करावी. वित्तिय लागतपूर्वीच्या वर्षामध्ये गौण खनिजाच्या (वाळू / रेती गटांच्या) लिलाव / परवान्यापोटी स्वामित्वधनावरील मुल्याच्या २ % पर्यावरण शुल्क

म्हणून वसूल केलेली रक्कम "पर्यावरण निधी" मध्ये वळती करण्यात यावी. त्याचा वापर ज्या ठिकाणावरून वाळूचे उत्खनन करण्यात येते त्या ठिकाणच्या पर्यावरण प्रणालीच्या संरक्षणासाठी करण्यात यावा. वरील प्रमाणे पर्यावरण शुल्क आकारण्यात यावा. याकरीता १) मुंबई गौण खनिज उत्खनन नियम १९५५, २) महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विदर्भ विभाग) नियम, १९६६ व ३) गौण खनिजाच्या कार्याचे विनियमन करण्याबाबत नियम १९५४, मध्ये स्वतंत्रपणे दुरुस्ती करण्यात येत आहे.

१६) ग्रामपंचायतीसाठी निधी :-

गौण खनिजाच्या स्वामित्वधनातून लगतच्या वर्षात जमा झालेल्या निधीपैकी १० % टक्के निधी महाराष्ट्र खनिज विकास निधीत जमा करण्यात येतो. या निधीपैकी १/३ निधी, भुविज्ञान व खनिकर्म संचालनालय, नागपुर आणि महाराष्ट्र राज्य खनिकर्म महामंडळ नागपुर यांच्या प्रशासकीय कार्य पार पाडण्यासाठी खर्च करावा व उर्वरित २/३ रक्कमेमधून काही हिस्सा ज्या गावातील वाळू गटातून वाळूचे उत्खनन होते त्या गावच्या ग्रामपंचायतींना गावाच्या विकासकामासाठी म्हणजेच पाणी, आरोग्यसेवा, पर्यावरण संतुलन इत्यादी करीता देण्यात यावा व उर्वरित रक्कम गावातील रस्ते, गावाला जोडणारे रस्ते तसेच मुख्य रस्त्यापर्यंत ज्या मार्गावरून वाळूची वाहतूक होते त्या रस्त्यांच्या दुरुस्तीसाठी वापरण्यात यावी. जिल्हाधिकाऱ्यांनी या बदलचे प्रस्ताव तयार करताना उद्योग विभागाच्या या संदर्भातील मार्गदर्शक सुचना विचारात घ्याव्यात व प्रस्ताव तयार करून उद्योग विभागाला सादर करावे. उद्योग विभागाने सध्याच्या कार्यपध्दतीनुसार खनिकर्म संचालनालयामार्फत जिल्हाधिकारी यांना संबंधित जिल्ह्यातील विवक्षित ग्रामपंचायतींना देण्यासाठी हा निधी उपलब्ध करून द्यावा.

१७) तक्रारीसंदर्भात जिल्हास्तरीय समिती :-

(i) शासनाने विहित केलेल्या कार्यपध्दतीनुसार लिलाव करण्यात आलेल्या स्थळाबाबत देखील कालांतराने, अशा रेती / वाळू स्थळातून लिलावांच्या अटी / शर्तीचे उल्लंघन करून वाळूचे उत्खनन होते, अवैध / नियमबाह्य वाळू उत्खननाचा नदी काठच्या गावातील पिण्याच्या व शेतीच्या पाण्यावर विपरीत परिणाम होतो, वाळूच्या वाहतूकीमुळे नदी काठच्या शेतीची/ रस्त्यांची हानी होते अशा स्वरूपाच्या तक्रारी विविध व्यक्ती व संस्थाकडून करण्यात येतात. अशा तक्रारींची दखल घेऊन त्या संदर्भात चौकशी करून चौकशीच्या निष्कर्षानुसार कार्यवाही करण्यासाठी प्रत्येक जिल्हाधिकारी, खालील अधिका-यांचा समावेश असलेली समिती गठीत करतील.

१) जिल्हाधिकारी	- अध्यक्ष
२) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद	- सदस्य
३) सार्वजनिक बांधकाम विभागाचा जिल्ह्यातील कार्यकारी अभियंता	- सदस्य
४) भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणेचा जिल्ह्यातील किंवा यथास्थिती विभागातील वरिष्ठ अधिकारी	- सदस्य
५) महाराष्ट्र प्रदुषण नियंत्रण मंडळाचा अधिकारी	- सदस्य
६) जिल्ह्यातील वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	- सदस्य सचिव

(ii) लिलावात दिलेल्या गटातून लिलावधारकास उत्खनन करण्यास विरोध झाल्यास किंवा नैसर्गिक किंवा लिलावधारकाच्या नियंत्रणाबाहेरील सबळ कारणामुळे उत्खनन होवू शकले नाही तर लिलावधारकाने जिल्हास्तरीय समितीसमोर तक्रार / अर्ज करून ती बाब जिल्हाधिकारी यांच्या निदर्शनास आणावी व याबद्दल चौकशी करून त्याबद्दलची वस्तुस्थिती जिल्हाधिकारी यांनी शासनाच्या निदर्शनास आणावी.

(iii) जिल्ह्यातील एखाद्या रेती / वाळू गटासंदर्भात वरील स्वरूपाच्या लेखी तक्रारी प्राप्त झाल्यास उपरोक्त समिती अशा रेती / वाळू स्थळाना प्रत्यक्ष भेट देऊन त्या रेती / वाळू स्थळाचे पुनश्चः सर्वेक्षण करील तसेच तक्रारीतील अन्य मुद्द्यांबाबत स्थानिक चौकशी करील व समितीच्या बैठकीत त्यावर विचार विनिमय करून आपल्या निष्कर्षाचा अहवाल शिफारशीसह संबंधित जिल्हाधिका-यांना सादर करील. समितीचा अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर, संबंधीत रेती / वाळू गटातून वाळूचे उत्खनन चालू ठेवण्याविषयी किंवा ते बंद करण्याबाबत जिल्हाधिकारी कोणत्याही परिस्थितीत १० दिवसात उचित निर्णय घेईल व तो निर्णय संबंधीत लिलावधारक, तक्रारदार व क्षेत्रिय महसूल अधिका-यांना कळविल.

(iv) ज्या तक्रारदाराला त्याच्या तक्रारीच्या संदर्भात उपरोक्त समितीच्या अहवालाच्या व शिफारशीच्या आधारे जिल्हाधिका-याने घेतलेला निर्णय मान्य नसेल अशा तक्रारदाराला त्याबाबत संबंधीत विभागीय आयुक्तांकडे अपील करता येईल व संबंधीत विभागीय आयुक्त जिल्हास्तरीय समितीने दिलेला अहवाल व केलेल्या शिफारशी विचारात घेऊन जिल्हाधिका-याने घेतलेल्या निर्णयाचा फेर विचार करून कोणत्याही परिस्थितीत १० दिवसात उचित निर्णय घेईल व तो संबंधित तक्रारदार व संबंधित जिल्हाधिका-याला कळविल. विभागीय आयुक्तांनी घेतलेला निर्णय मान्य नसल्यास शासनाकडे अपील करता येईल. त्याचप्रमाणे या संदर्भात शासनस्तरावर प्राप्त झालेल्या तक्रारीबाबत शासनस्तरावर सुध्दा निर्णय घेण्यात येईल.

१८) तक्रारीसंदर्भात मंत्रीमंडळ उपसमिती :-

नद्यांच्या पात्रातील व खाडीपात्रातील काही वाळू स्थळांचा लिलाव करण्यास व्यापक विरोध झाल्यास अशा वाळूस्थळांच्या लिलावासंदर्भात अंतिम निर्णय घेण्यासाठी मंत्रीमंडळाची उपसमिती नेमण्यात येईल.

B. लिलावानंतर परंतु लिलावधारकाला लिलावक्षेत्राचा ताबा देण्यापूर्वी करावयाची कार्यवाही

(एक) लिलावात भाग घेणा-या ज्या व्यक्तीचा देकार / निविदा स्विकारण्यात आली नसेल त्यांनी लिलावात भाग घेण्यासाठी भरलेली अनामत रक्कम लिलावाची कार्यवाही संपताच परत करण्यात यावी.

(दोन) लिलावात सर्वोच्च देकार देणा-या व्यक्तीकडून त्याने दिलेल्या देकाराच्या रकमेच्या १/४ इतकी रक्कम लिलावाच्याच दिवशी भरणा करून घ्यावी व तसे करताना त्यांनी लिलावात भाग घेताना भरलेली अनामत रक्कम त्यातून समायोजित करण्यात यावी.

(तीन) लिलावात सर्वोच्च देकार देणा-या व्यक्तीकडून, त्याने दिलेल्या देकाराच्या १/४ रक्कम भरून घेतल्यानंतर, लगेच त्याच्याकडून देकाराची उर्वरित रक्कम लिलावाच्या तारखेपासून १५ दिवसात

भरण्याचे दायित्व स्वीकारणा-या दोन व्यक्तींसह, लिलाव घेणा-या व्यक्तीने स्वखर्चाने खरेदी करावयाच्या रूपये १००/- रकमेच्या मुद्रांकीत कागदावर (स्टॅम्प पेपर) करारनामा करून घेण्यात यावा. लिलावधारकाने त्याच वेळी वरील प्रमाणे करारनामा करून न दिल्यास तसेच देकाराची उर्वरित ७५% रक्कम १५ दिवसांच्या विहित कालावधीत न भरल्यास त्याला वाळू गटाचा ताबा देण्यात येऊ नये. त्या वाळू गटाचा फेर लिलाव लावण्यात यावा व त्याने भरणा केलेली १/४ रक्कम जप्त करण्यात यावी. विहित मुदतीनंतर १/४ व ३/४ रक्कम कोणत्याही परिस्थितीत स्वीकारण्यात येऊ नये.

(चार) पर्यावरण शुल्कापोटी लिलाव / परवान्यात गेलेल्या वाळू / रेतीगटांच्या स्वामित्वधनावरील मुल्याच्या २ % रक्कम ही पर्यावरण शुल्क म्हणून लिलाव / परवानाधारकाकडून जिल्हाधिकारी यांनी वाळू / रेतीगटाचा ताबा देण्यापूर्वी वसूल करावी.

C. वाळू गटाच्या लिलावाच्या जाहीर सूचनेसोबत प्रसिध्द करावयाच्या व संबंधीत लिलाधारकाशी नियमानुसार करावयाच्या करारपत्रात समाविष्ट करावयाच्या अटी / शर्ती :-

१) वाळू गटासाठी निश्चित करण्यात आलेल्या अपसेट प्राईस (हातची किंमती) पेक्षा अधिक बोलीने लिलावाला सुरुवात करण्यात येईल.

२) लिलावात बोलण्यात आलेल्या बोलीच्या रकमा तसेच निविदाद्वारे प्राप्त झालेले देकार हातच्या किंमतीपेक्षा जास्त नसल्यास विभागीय आयुक्तांच्या निर्देशास अनुसरून त्या वाळू गटाचा १५ दिवसांच्या आत फेरलिलाव करण्यात येईल.

३) लिलावात भाग घेऊ इच्छिणा-या व निविदा भरू इच्छिणा-या प्रत्येक व्यक्तीला अनामत रक्कम लिलाव सुरु होण्याच्या १ तासापूर्वी / निविदेचा अर्ज सादर करतांना जिल्हाधिकारी कार्यालयात रोखीने भरावी लागेल. ज्या बोलीदाराची अत्युच्च बोली / निविदा स्विकारण्यात येईल, त्याची रक्कम नियमानुसार त्याने भरावयाच्या बोलीच्या १/४ इतक्या सुरक्षितता रकमेत समायोजित करण्यात येईल. ज्या बोलीदारांची बोली / निविदा स्विकारण्यात येणार नाहीत, त्यांच्या अनामत रकमा लिलाव संपल्यानंतर लिलावाच्या ठिकाणीच रोखीने परत करण्यात येतील.

४) लिलावाने घ्यावयाच्या रेती / वाळू स्थळात अपेक्षित वाळूसाठा आहे किंवा नाही, वाहतूकीसाठी आवश्यक रस्ते उपलब्ध आहेत किंवा नाहीत याची खात्री करून घेण्याची जबाबदारी संबंधीत लिलावधारकाची राहिल.

५) ज्या बोलीदाराची बोली / निविदा स्विकारण्यात येईल त्याला त्याने दिलेल्या बोलीच्या रकमेच्या १/४ इतकी रक्कम लिलाव संपताच विहित मुदतीत प्रकरणपरत्वे जिल्हाधिकारी/ आयुक्त कार्यालयात भरावी लागेल.

६) लिलावातील / निविदेतील सर्वोच्च बोलीचा देकार स्वीकारावयाचा किंवा नाकारावयाचा निर्णय जिल्हाधिकारी घेईल व सदर निर्णय संबंधितास लिलावाच्या दिवशीच कळविण्यात येईल.

७) लिलावातील/निविदेतील सर्वोच्च बोली स्वीकारल्या नंतर व १/४ रक्कम भरल्या नंतर १५ दिवसांत बोलीची उर्वरित रक्कम भरण्यात येईल अशा हमीचे दायित्व स्वीकारणा-या दोन व्यक्तींसह लिलावधारक स्वखर्चाने खरेदी केलेल्या रूपये १००/- इतक्या रकमेच्या मुद्रांकीत (स्टॅम्प पेपर) कागदावर करारनामा करून देईल. असे करारपत्र करून न दिल्यास त्याने भरलेली १/४ रक्कम जप्त करण्यात येईल व संबंधीत रेती / वाळू गटाचा फेरलिलाव करण्यात येईल. तसेच विहित कालावधीत वरील प्रमाणे करारपत्र न केल्याच्या परिणामी लिलावधारकास होणा-या कोणत्याही नुकसानीची

जबाबदारी शासनावर राहणार नाही. लिलावाच्या बोलीतील रकमेपैकी वरील अ.क्र.५ प्रमाणे भरलेली रक्कम वजा जाता शिल्लक राहिलेली ७५% रक्कम सर्वोच्च बोली स्विकारल्यापासून १५ दिवसात एक रकमी भरावी लागेल. लिलावधारकाने शिल्लक राहिलेली ७५% रक्कम भरल्यानंतर व करारपत्र केल्यानंतर, त्याला वाळू स्थळाचा प्रत्यक्षात ताबा उशीरात उशीरा सात दिवसात देण्यात येईल.

८) रेती / वाळू (ठेका) लिलाव ज्यावेळी रद्द करण्यात येईल अशा वेळेस त्या रेती / वाळू क्षेत्राचा नव्याने लिलाव करण्यात येईल. फेरलिलावात पूर्वीच्या लिलावाच्या किंमतीपेक्षा कमी किंमत आल्यास फरकाची रक्कम पूर्वीच्या लिलावधारकाकडून जमीन महसूलाची थकबाकी म्हणून वसूल करण्यात येईल. तथापि फेरलिलावात पूर्वीच्या किंमतीपेक्षा अधिक (जादा) किंमत आल्यास त्यावर पूर्वीच्या लिलावधारकास कोणताही हक्क राहणार नाही.

९) लिलावधारक, त्यांच्या लिलाव क्षेत्रातील ज्या ठिकाणातून रेती / वाळू काढण्याने धूप होऊ शकेल व त्यामुळे निवासी इमारतींना, घरे अथवा इतर बांधकामे यांना धोका निर्माण होईल अशा ठिकाणातून वाळूचे स्वतः उत्खनन करणार नाही अथवा इतरांना तसे करण्यास परवानगी देणार नाही. अशा प्रकरणी उत्खनन करण्यास प्रतिबंध करणारे जिल्हाधिका-यांचे निर्णय अंतिम असतील.

१०) विहित केलेल्या मर्यादेच्या पलिकडे असलेल्या क्षेत्रातून रेती / वाळूचे उत्खनन करता येणार नाही. तसेच इतर व्यक्तींच्या खाजगी मालकीच्या जमिनीतून, अशा जमिनी लिलावाने देण्यात आलेल्या क्षेत्रात समाविष्ट असल्या तरी, रेती / वाळू काढता येणार नाही तसेच रस्ते/पायवाट म्हणून वापरण्यात येणा-या जमिनीतून रेती / वाळू काढता येणार नाही.

११) जिल्हाधिका-याला खाडी पात्रातील नौकानयन मार्गातील अडथळे दुर करणे तसेच जल-जीवन व जल संपत्तीच्या हिताच्या दृष्टीने खाडी क्षेत्रातील रेती उत्खननासाठी ड्रेझर्सचा वापर करण्यावर उचित बंधने घालता येतील.

१२) कोणत्याही रेल्वेच्या पुलाच्या कोणत्याही बाजूने ६०० मीटर्स (२००० फूट) अंतराच्या आत रेतीचे उत्खनन करता येणार नाही. तसेच जेथे नदी - नाल्यांवर पूल आहेत, त्याच्या स्तंभापासून १०० मीटर्सपर्यंत उत्खनन करता येणार नाही.

१३) जेथे वाळू उत्खनन चालू आहे त्या ठिकाणी फलक लावून उत्खनन क्षेत्राची सीमा निश्चित करून दर्शविण्यात यावी.

१४) वाळूचे/रेतीचे उत्खनन करताना किंवा ती काढताना खाजगी मालमत्तेस कोणतीही हानी/नुकसान पोहचल्यास त्याची भरपाई करण्याचे दायित्व लिलावधारकावर राहिल. अशा हानीची /नुकसानीची परिगणना सक्षम अधिका-याकडून करण्यात येईल व त्या बाबतचा त्याचा निर्णय अंतिम राहिल व अशी रक्कम थकीत जमीन महसूलाच्या वसूलीप्रमाणे संबंधीत लिलावधारकाकडून वसूल करण्यात येईल.

१५) लिलावाने दिलेल्या ठेक्याच्या कालावधीत शासनाने तो ठेका रद्द केल्यास किंवा त्याला मंजूर केलेल्या क्षेत्राचे उत्खनन करण्यास किंवा रेती / वाळू काढण्यास बंदी घातल्यास लिलावधारकास शासनावर खटला भरता येणार नाही. परंतु लिलावाची मुदत संपण्यापूर्वी ज्या कालावधीसाठी ठेका रद्द केला जाईल त्या कालावधीसाठी, त्याने ज्या किंमतीला लिलाव घेतला त्या रकमेच्या प्रमाणात त्याला परतावा देण्यात येईल. अशी रक्कम परत करतांना लिलावाची देकाराची रक्कम लिलावातील अंदाजीत वाळूसाठी व प्रत्यक्ष उत्खनन केलेला वाळूसाठी विचारात घेऊन त्यानुसार परताव्याच्या रकमेची परिगणना करण्यात येईल.

१६) उत्खनन केलेल्या किंवा काढलेल्या वाळूची/रेतीची साठवणूक, लिलाव ज्या जिल्हाधिका-याने केला असेल त्याच जिल्ह्यात करावी लागेल व त्यासाठी आवश्यक जमीन उपलब्ध करून घेण्याची जबाबदारी लिलाव धारकाची असेल. वाळू/रेती ठेक्याची मुदत संपण्यापूर्वी ज्या वाळू / रेतीचे उत्खनन केलेले आहे त्या वाळूचा/रेतीचा साठा मुदत संपल्यानंतर १० दिवसात उत्खननाच्या जागेवरून हलविण्यात आला नाही तर तो शासनाच्या मालकीचा होईल व अशा वाळूच्या / रेतीच्या किंमतीबाबत अथवा मालकीबाबत लिलावधारकास अथवा त्यांच्या ठेकेदारास कोणताही हक्क सांगता येणार नाही किंवा त्याबाबत शासनाविरुद्ध दावा करता येणार नाही.

१७) लिलावाने दिलेल्या क्षेत्रातील वाळूच्या रेतीच्या वाहतूकीसाठी आवश्यक परवाने / पासेस पुस्तके लिलावधारकाला जिल्हाधिकारी कार्यालयाकडून उपलब्ध करून देण्यात येतील. असे पासेस उपलब्ध करून देताना लिलावधारकास वाळूगटात उपलब्ध असलेला अंदाजीत वाळूसाठा व उत्खनन विचारात घेऊन आवश्यक तेवढेच पासेस पुस्तके लिलावधारकास देण्याबाबत. जिल्हाधिकारी कार्यालयाने दक्षता घ्यावी, असे वैध परवाने/पासेस धारण करणा-यांनाच वाळू/रेतीची वाहतूक करता येईल.

१८) लिलावधारकास वाळूची / रेतीची वाहतूक करण्यासाठी परवाना द्यावयाचा असल्यास त्याने सहकारी संस्था/संस्थांना प्राधान्य दिले पाहिजे.

१९) लिलावधारकाने जिल्हा परिषद कर / पंचायत कर विहित केल्याप्रमाणे अदा करण्यात यावा.

२०) प्रत्येक वाहतूक पावतीवर जिल्हा खनिकर्म अधिकारी यांची सही व शिक्का आवश्यक राहिल. सर्व जिल्ह्यात याच पध्दतीने वाहतूक पावती देणे बंधनकारक राहिल. लिलावाची पूर्ण रक्कम भरल्यानंतर वाळूसाठ्याइतके उत्खनन करण्याचा कायदेशीर अधिकार लिलावधारकास प्राप्त होईल व त्यानुसार अंदाजित वाळूसाठ्याइतकेच उत्खनन / वाहतूक परवाने लिलावधारकास देण्यात यावे.

२१) लिलावधारकाने त्याला वाटप केलेल्या/मंजूर केलेल्या क्षेत्राच्या सीमा दर्शविणारे खांब उभारावे. तसेच सक्षम प्राधिका-यांच्या पूर्व परवानगीने नेमलेल्या त्याच्या उपठेकेदाराचे नांव, पत्ता व जागेचा तपशिल दर्शविणारा फलक योग्य ठिकाणी लावणे आवश्यक आहे.

२२) लिलावाद्वारे विक्री केलेल्या स्थळाचा किंवा रेती / वाळू ठेक्याचा कालावधी जास्तीत जास्त एक वर्षाचा राहिल व तो सर्व साधारणतः १ ऑगस्ट ते ३१ जुलै असा राहिल. लिलाव घेण्याची तारीख काहीही असली तरी लिलाव वर्षाच्या ३१ जुलै रोजीच संपुष्टात येईल. लिलावाने दिलेल्या क्षेत्रातून करारात नमूद केलेल्या कालावधीत, परवानगी दिलेल्या साधनाच्या सहाय्यानेच वाळूचे/रेतीचे उत्खनन करण्याची जबाबदारी लिलावधारकाची राहिल. वाळू स्थळात अपेक्षित साठा नाही, रस्ते उपलब्ध नाहीत, वाळू स्थळात पाणी आहे अशा तसेच मानवी वा नैसर्गिक आपत्तीच्या कारणास्तव सदर कालावधी कोणत्याही परिस्थितीत वाढवून दिला जाणार नाही व वाळूगट बदलून दिला जाणार नाही.

२३) उत्खनन केलेल्या वाळूच्या / रेतीच्या वाहतूकीसाठी अस्तित्वात असलेले रस्तेच लिलावधारकाने वापरावयाचे आहेत. तसेच वाहतूकीसाठी वेगळे रस्ते उपलब्ध करून दिले जाणार नाहीत. तसेच वाहतूकीसाठी नवीन रस्ता मिळविण्याची जबाबदारी लिलावधारकाची राहिल. रस्ते उपलब्ध नाहीत किंवा वाहतूकीसाठी बंद आहेत या कारणास्तव कोणत्याही परिस्थितीत रेती/वाळू उत्खननाचा कालावधी वाढवून दिला जाणार नाही अथवा रेती/वाळूघाट बदलून दिला जाणार नाही.

२४) नदीपात्रातून /नाल्यातून अथवा त्याला रेती /वाळू उत्खनन करण्यासाठी ज्या क्षेत्राचे वाटप केले असेल त्या क्षेत्रातून रेती/वाळू उत्खनन करताना नैसर्गिक संपत्तीस व पर्यावरणास धोका होणार नाही याची सर्व खबरदारी लिलावधारकाने घ्यावयाची आहे.

२५) रेतीचे/वाळूचे नदीपात्रातून/नाल्यातून ५ फूट किंवा भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणेने सर्वेक्षणानंतर विहित केलेल्या खोलीपेक्षा जास्त उत्खनन करण्यात येऊ नये. तसेच नदीपात्र/नाला यांचे पात्र बदलून अथवा त्यांना हानी पोहोचवून पर्यावरणाचे नुकसान होणार नाही याचीही खबरदारी लिलावधारकाने घ्यावयाची आहे.

२६) लिलावधारकाने गावक-यांच्या निस्तार हक्कांस बाधा पोहोचविता कामा नये.

२७) रेती/वाळू उत्खनन करताना अथवा हलविताना अपघात झाल्यास लिलावधारकाने अपघाताची माहिती तात्काळ जवळच्या पोलीस ठाण्यात द्यावी.

२८) लिलावधारकाने रेतीच्या/वाळूच्या वाहतुकीसाठी सक्षम प्राधिका-यांनी म्हणजे जिल्हा खनिकर्म अधिका-याने प्रमाणित व स्वाक्षरित केलेली वाहतूक पावती वाळू / रेतीची वाहतूक करणा-या प्रत्येक वाहनासोबत दरवेळी देणे आवश्यक आहे. लिलावधारकाने त्याच्या लिलावस्थळातील रेती / वाळूची वाहतूक करणा-या वाहनास त्याच्या वहन क्षमते इतक्याच परिमाणाची वाहतूक पावती द्यावी. कोणतेही वाहन त्यापेक्षा अधिक परिमाणाची रेती / वाळू वाहून नेत असल्याचे आढळून आल्यास त्या वाहनातील संपूर्ण गौणखनिज अवैध आहे असे समजून त्यावर नियमानुसार दंडात्मक कारवाई तसेच क्षमतेपेक्षा जास्त वाहतूकीबाबत मोटर वाहन कायदानुसार कारवाई करावी. दंडनीय कारवाईबरोबर जप्त केलेल्या रेतीचा लिलाव करण्यात यावा. त्याचप्रमाणे लिलावधारकाने रेती / वाळूचे केलेले उत्खनन, विक्री व वाहतूक केलेल्या रेतीबाबतची दैनंदिन हिशोब नोंदवही ठेवणे आवश्यक आहे. ही नोंदवही व इतर हिशोब कागदपत्रे जिल्हा खनिकर्म अधिकारी, खनिकर्म निरीक्षक, महसूल अधिकारी तसेच जिल्हाधिकारी व भूविज्ञान व खनिकर्म संचालनालयातील निरीक्षण करणा-या अधिका-यांसाठी उत्खननाच्या जागेवर उपलब्ध करून द्यावीत.

२९) गौण खनिजाच्या उत्खननाचे, विक्रीचे व वाहतूकीच्या संबंधातील सर्व हिशोब व कागदपत्रे, लिलावाने / परवानाने दिलेल्या जागेवर ठेवली पाहिजे. आणि सदरहू हिशोब व कागदपत्रे संबंधित महसूल अधिकारी, खनिकर्म अधिकारी तसेच भूविज्ञान व खनिकर्म संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर यांच्या अधिपत्याखालील अधिका-यांच्या निरीक्षणाकरिता उपलब्ध करून द्यावीत.

३०) लिलावधारकाने करारनामा करतेवेळी लिलावाच्या अटी व शर्तीचे यथोचित पालनार्थ रक्कम रु.१०,०००/- (रुपये दहा हजार फक्त) किंवा अपसेट प्राईसच्या ३% यापैकी अधिक असेल तेवढी रक्कम अनामत रक्कम म्हणून विभागीय आयुक्त / जिल्हाधिकारी यांच्याकडे ठेवणे आवश्यक आहे. ही रक्कम लिलावधारकाने लिलावाचे मुदतीत सर्व अटी व शर्तीचे योग्यरित्या पालन केल्यास, लिलावाची मुदत संपल्यावर परत करण्यात येईल.

३१) लिलावधारकाने नियमात नमुद केल्याप्रमाणे अटी व शर्तीचे तसेच गौण खनिज उत्खनन नियमातील तरतूदी नुसार असलेले नियम (संबंधित विभागास लागू असलेले नियम) आणि तसेच महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिनियमातील तरतूदी नुसार लागू असलेल्या नियमाचे पालन करणे बंधनकारक राहिल. त्याचप्रमाणे लिलावधारकाने रेतीचा/वाळूचा पूर्ण उपयोग गौण खनिज म्हणूनच केला पाहिजे.

३२) रेतीचे/ वाळूचे उत्खनन करतेवेळी जर काही प्रमुख खनिज आढळून आल्यास लिलावधारकाने/ठेकेदाराने विभागीय आयुक्त / जिल्हाधिकारी यांच्याकडे सात दिवसात कळविले पाहिजे.

३३) खाडी पात्रात ड्रेझरद्वारे रेती उत्खनन करणाऱ्या ड्रेझरधारकाने पर्यावरण विभागाने वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या सुचनेस अनुसरून ड्रेझर्ससाठी परवानगी घेताना सर्व ड्रेझर्सची यादी एकत्रितपणे पर्यावरण विभागास सादर करावी. पर्यावरण विभागाने नाहरकत प्रमाणपत्राबाबत १५ दिवसात निर्णय घेणे अनिवार्य आहे. तसा निर्णय न घेतल्यास संबंधित अधिकारी / कर्मचारी यांच्याविरुद्ध कारवाई करण्यात येईल. तसेच लिलावधारक / परवानाधारक यांना पर्यावरण विषयक व तटीय विनियमन नियमाच्या तरतूदीचे पालन करणे बंधनकारक आहे.

३४) कोल्हापूर पध्दतीचे बंधारे असलेल्या ठिकाणी पाटबंधारे विभाग / विभागीय आयुक्त / जिल्हाधिकारी यांनी निश्चित केलेल्या अंतराच्या मर्यादेचे बंधन पाळणे आवश्यक असेल.

३५) सार्वजनिक पाणवठा / पाणी पुरवठा व्यवस्था असलेल्या ठिकाणापासून १०० मिटर अथवा भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा निश्चित करेल तेवढ्या अंतरापलिकडे उत्खनन करणे आवश्यक आहे.

३६) वाळूची वाहतूक करतांना वाहनातील वाळू प्लास्टिक पेपरने / ताडपत्रीने आच्छादित करूनच वाळूची वाहतूक करणे बंधनकारक आहे.

३७) अंदाजित परिमाणापेक्षा अधिक वाळूसाठी रेतीगटात असल्यास त्यावर लिलावधारकाचा कोणताही अधिकार राहणार नाही व अंदाजित परिमाणापेक्षा अधिक उत्खनन करण्यास लिलावधारकास परवानगी देता येणार नाही, या अटी अंतर्भूत कराव्यात.

३८) अवैध वाळू / रेती साठा पकडल्यानंतर महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिनियम १९६६ मधील ४८ (७) व (८) नुसार कारवाई करण्यात यावी.

३९) विभागीय आयुक्त / जिल्हाधिकारी यांनी शासकीय / निमशासकीय, स्वायत्तसंस्था व सहकारी संस्था यांना कोणत्याही कामासाठी वाळू / रेतीगट राखीव ठेवू नये तसेच कोणत्याही प्रकारचा परवाना देण्यात येऊ नये. अपवादात्मक परिस्थितीत वाळूगट राखून ठेवणे किंवा परवाना द्यावयाचा झाल्यास असा प्रस्ताव राज्य शासनास पाठवावा व त्यावर राज्य शासन निर्णय घेईल.

४०) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग, क्रमांक : गौखनि १०/२००३/प्र.क्र.५१/ख, दिनांक ०५/०९/२००३ याद्वारे देण्यात आलेले आदेश या शासन निर्णयामुळे संपुष्टात येत आहेत.

४१) रेती /वाळू निर्गती बाबत अथवा त्या अनुषंगाने यापूर्वी निर्गमित करण्यात आलेल्या शासन निर्णय, शासन ज्ञापन, शासन परिपत्रक अथवा शासनपत्रान्वये देण्यात आलेले आदेश, सूचना तरतुदी या शासन निर्णयातील ज्या तरतूदीशी विसंगत अशा प्रकरणी या शासन निर्णयातील तरतूदी अंतीम समजून त्यानुसार कार्यवाही /अंमलबजावणी करावी.

४. हा शासन निर्णय वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्रमांक ३७५/१०/व्यय-९,दिनांक २५/१०/२०१० अन्वये प्राप्त झालेल्या सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

५. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.intranet.maharashtra.gov.in या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात येत असून त्याचा संगणक संकेतांक क्रमांक २०१०१०२९१४१९५०००१ असा आहे.

महाराष्ट्र राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

सही/-
(रविंद्र नलावडे)
उपसचिव
महसूल व वन विभाग.

प्रति,

- १) मा.राज्यपाल सचिव (पत्राने) /मा.मुख्यमंत्री /मा.उपमुख्यमंत्री /मा.मंत्री / मा.राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- २) सर्व विभागीय आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य.
- ३) सर्व जिल्हाधिकारी, महाराष्ट्र राज्य.
- ४) सर्व उपविभागीय अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य.
- ५) सर्व तहसिलदार, महाराष्ट्र राज्य.
- ६) संचालक, भूविज्ञान व खनिकर्म संचालनालय, नागपूर.
- ७) संचालक, भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- ८) प्रधान मुख्य वन संरक्षक, नागपूर.
- ९) महालेखापाल-१, महाराष्ट्र राज्य (लेखा व अनुज्ञेयता), (लेखापरिक्षा), मुंबई.
- १०) महालेखापाल-२, महाराष्ट्र राज्य (लेखा व अनुज्ञेयता), (लेखापरिक्षा), नागपूर.
- ११) सर्व मंत्रालयीन विभाग.
- १२) सर्व कार्यासन, महसूल, वने, मदत व पुनर्वसन मंत्रालय, मुंबई.
- १३) निवडनस्ती "ख" कार्यासन, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

महसूल व वन विभाग, महाराष्ट्र शासन
गौण खनिज वाहतूक परवाना

परवाना क्र.रेती गटाचे नाव / १,२,३/२०१०

१. तालुक्याचे व जिल्हयाचे नाव
२. रेतीघाटाचे नाव व क्रमांक
३. रेतीघाट लिलावधारकाचे नाव
४. रेतीघाटाचे स्थान / भांडार / गांव / शहर व ख.क्र.व आराजी
५. लिलावाचा कालावधी
६. लिलाव मंजूरी आदेशाचा क्रमांक व दिनांक
७. ट्रक / वाहन क्रमांक
८. वाहनातील रेतीचे परिमाण
९. रेती ज्यांना विकली त्या इसमाचे / कंपनीचे नाव व पत्ता
१०. रेतीघाटातून रेती वाहनाद्वारे निर्गमित केल्याचा दिनांक व वेळ
११. रेती लिलावधारकाची सही
१३. वाहनचालकाची सही
